

TVIRTINU: _____

UAB FMI „Kapitalo srutai“
Direktorius K. Balutis

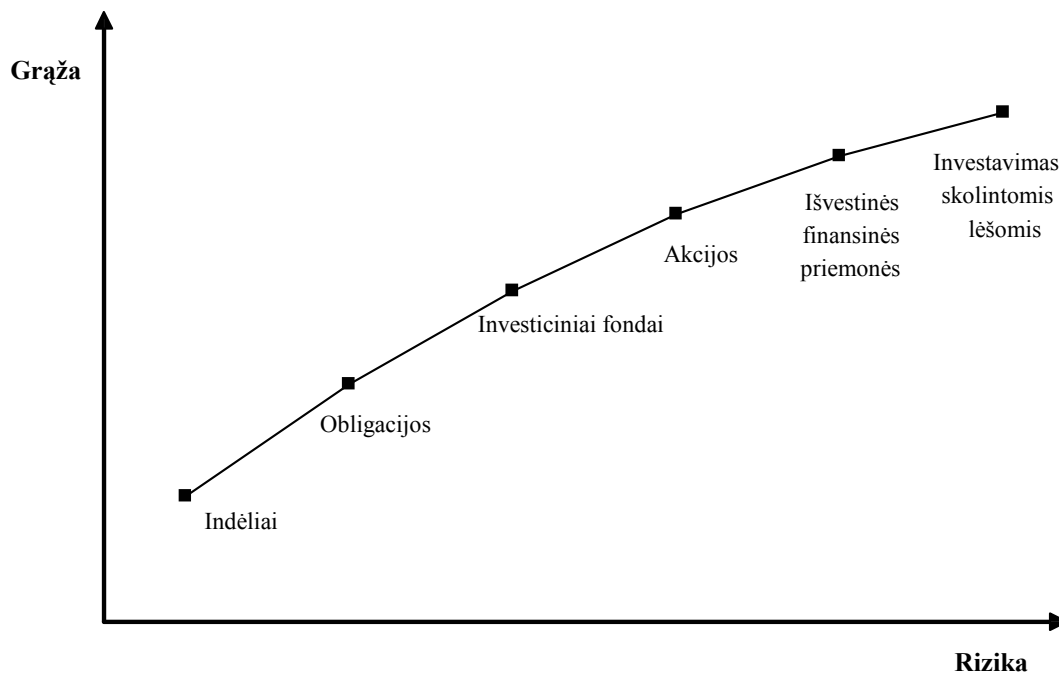
2014 m. vasario mėn. 13 d.

FINANSINIŲ PRIEMONIŲ IR SU JOMIS SUSIJUSIŲ RIZIKŲ APRAŠYMAS

Šis Finansinių priemonių ir su jomis susijusių rizikų aprašymas parengtas vadovaujantis Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintų Investicinių paslaugų teikimo ir klientų pavedimų priėmimo ir vykdymo taisyklių 33 punktu. Šis apibendrintas aprašymas skirtas tiek profesionaliajam, tiek neprofesionaliajam klientui. Dokumente vartojamos sąvokos suprantamos taip kaip jos apibrėžtos Finansinių priemonių rinkų įstatyme bei kituose teisės aktuose.

Finansinės priemonės skiriasi savo ypatybėmis, rizika ir potencialia generuojama grąža. Kuo didesnė tikėtina investicijų grąža, tuo didesnė ir rizika, kad gali būti netekta didesnės pradinės investicijų vertės.

Investicijų grąžos ir rizikos priklausomybė

FINANSINIŲ PRIEMONIŲ APRAŠYMAS

OBLIGACIJOS

Obligacijos – tai skolos vertybiniai popieriai, pagal kuriuos jų emitentas tampa skolos vertybinių popierių savininko skolininku ir prisiima įsipareigojimus iš anksto nustatytais terminais išmokėti pagrindinę skolos sumą – nominalią vertę ir palūkanas, jeigu jos buvo numatytos skolos vertybinių popierių išleidimo sąlygose. Palūkanos, priklausomai nuo nustatytų sąlygų, gali būti mokamos skirtingai. Jos gali būti sumokamos visos iš karto tuo metu, kai gražinama paskola (išperkama obligacija), arba, jeigu obligacijos terminas yra ilgas, palūkanos gali būti mokamos keletą kartų priklausomai nuo nustatytų sąlygų. Tai viena saugiausių investavimo priemonių, tačiau ir galima grąža nėra didelė. Obligacijos dažnai dar yra vadinamos fiksuotų pajamų vertybiniais popieriais, nes investuotojas žino, kokią sumą jis atgaus. Tačiau gali būti nustatyta

bendrovės teisė išpirkti obligaciją nepasibaigus terminui, tuomet galimas nuostolis dėl obligacijos kainos kritimo rinkoje.

Obligacijos Lietuvoje gali leisti akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ir Vyriausybė, valstybės vardu. Bendrovių obligacijų pavyzdžiai:

a) su fiksuota palūkanų norma – asmuo, įsigydamas obligaciją žino, kokio dydžio palūkanos jam bus sumokėtos;

b) su kintama palūkanų norma – asmuo, įsigydamas obligaciją nežino, kokio dydžio palūkanos jam bus mokamos, tačiau pateikiama taisyklė, kaip jos bus nustatomos;

c) konvertuojamosios obligacijos – obligacijos, kai, atėjus išpirkimo laikui, už paskolintą sumą asmuo gauna tam tikrą bendrovės akcijų kiekį;

Obligacijos vertė rinkoje priklauso nuo tuo metu rinkoje esančios palūkanų normos. Jai augant, obligacijos vertė krenta, o mažėjant – obligacijų vertė kyla.

Kadangi obligacija yra paskola, o jos turėtojas yra skolintojas, todėl investavimas į obligacijas yra susietas ir su obligacijos emitento bankroto rizika.

Kiekvieną kartą skolindamas pinigus klientas rizikuoja, kad jie nebus gražinti.

Didžiausias pavojus investuotojui, įsigyjančiam ir laikančiam obligacijas, yra didėjanti infliacija.

STRUKTŪRINĖS OBLIGACIJOS

Tai su kitomis finansinėmis priemonėmis susieti skolos vertybiniai popieriai. Struktūrinių obligacijų išpirkimo suma tiesiogiai priklauso nuo to, kaip pakinta finansinė priemonė, su kuria susieta obligacija.

Struktūrinės obligacijos yra rizikingos dėl susiejimo su akcijomis, žaliavomis ar kitais aktyvais, kurie yra didžiausio rizikingumo. Tačiau struktūrinės obligacijos yra mažiau rizikingos nei pačios akcijos ar žaliavos, nes yra apdraustos garantija išmokėti ne mažiau nei obligacijų nominali vertė arba iš anksto apibrėžtą nominalios vertės dalį. Struktūrinių obligacijų rizikos, pirmiausia, priklauso nuo bazinio aktyvo, su kuriuo susieta obligacija, rizikų.

Taip pat struktūrinės obligacijos yra mažiau likvidžios. Jeigu norima obligaciją išpirkti anksčiau numatyto laiko, išpirkimo kaina gali būti žemesnė nei nominalas. Reikia įvertinti ir pačios priemonės emitento bankroto riziką. Trumpu laikotarpiu aktuali pirkimo komisinių, kurie yra paprastai didesni nei obligacijų ar akcijų, praradimo rizika.

INVESTICINIAI FONDAI

Tai daugeliui investuotojų bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis turtas, kurio valdymas perduotas valdymo įmonei. Investicinio fondo lėšos investuojamos į akcijas, obligacijas, pinigų rinkos priemones bei kitas finansines priemones ar jų derinius.

Investicinio fondo rizikos lygis priklauso nuo fondo rūšies. Žemiausio rizikos laipsnio yra pinigų rinkos ir obligacijų fondai, aukščiausio – akcijų.

Rizika priklauso nuo regiono – iš besivystančių šalių akcijų sudarytas fondas yra rizikingesnis lyginant su išsivysčiusių šalių akcijų fondais.

Nepakankama diversifikacija šalių ar sektorių lygiu sukelia priklausomybės nuo kelių šalių ar sektorių riziką. Investiciniai fondai gali patirti didesnius kaštus pirkdami aktyvus užsienio šalyse ar įsigydami specifinius aktyvus. Investiciniai fondai gali patirti sunkumų įsigydami ar parduodami norimą kiekį akcijų. Reikia atsižvelgti į investicinio fondo valdytojo kompetencijos riziką. Taip pat svarbi investicinio fondo emitento bankroto rizika.

AKCIJOS

Tai nuosavybės vertybiniai popieriai. Visos bendrovių akcijos yra vardinės, o pagal akcijų savininkams suteikiamas teises jos skirstomos į klases. Yra skiriamos dviejų klasių akcijos – paprastosios ir privilegijuotosios. Paprastosios vardinės akcijos suteikia jų savininkui tam tikrų teisių, pvz. Balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, teisę į dividendus, teisę gauti likviduojamos bendrovės turto dalį, likusią po bendrovės likvidavimo bei kitas

teises. Privilegiuotos vardinės akcijos jų savininkams paprastai suteikia teisę į tam tikrus dividendus (kurių konkretus dydis dažnai būna nustatytas), tačiau nesuteikia teisės balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.

Pagal rizikos laipsnį akcijos yra rizikingesnės priemonės nei indėliai, obligacijos ar fondai, tačiau saugesnės nei išvestinės priemonės. Akcijų vertė kyla, jeigu bendrovės akcininkams dažnai mokami dividendai, bendrovės finansinė būklė gera, įmonės perspektyva, jos prognozuojamas pelnas.

Akcijų vertė krinta, jeigu bendrovė dirba nuostolingai, akcininkams nemokami dividendai. Nesėkmės atveju galima prarasti visą investuotą sumą, priešingu atveju grąža gali būti didesnė nei fiksuoto pajamingumo investicijų.

Akcijos rizika taip pat apima kapitalo, kredito, šalies, valiutos, likvidumo, teisinio rinkos reguliavimo rizikas. Akcijų rizika gali būti sumažinta diversifikuojant.

IŠVESTINĖS FINANSINĖS PRIEMONĖS

Išvestinės finansinės priemonės – tai visa grupė finansinių produktų kurių vertė priklauso nuo kitų finansinių priemonių vertės su kuriomis jos yra susietos. Jas kuria ir parduoda tie rinkos dalyviai, kurie yra linkę prisiimti atitinkamą riziką dėl už jų slypinčio pagrindinio aktyvo kainos pokyčio. Išvestinės finansinės priemonės kitų rinkos dalyvių dažnai yra naudojamos apsidrausti nuo nepalankaus kurio nors aktyvo kainos pokyčio rizikos, pvz. įmonė gali apsidrausti nuo valiutos pabrangimo, kai ateityje jai reikės atsiskaityti su tiekėju iš užsienio už prekes. Jais pat sukuriama rinka objektams, kuriais fiziškai sunku ar visai neįmanoma prekiauti. Dažnai išvestinės finansinės priemonės investuotojų yra naudojamos spekuliaciniais tikslais.

Pagal sutarties objektą išvestinės finansinės priemonės dažniausiai siejamos valiutomis, akcijų kainoms, palūkanų normoms, žaliavų kainoms ar skolinių įsipareigojimų vykdymu. Išvestinėmis finansinėmis priemonėmis gali būti prekiaujama biržoje ir už jos ribų.

Išankstiniai sandoriai (angl. forwards) – tai sutartis kad praėjus apibrėžtam laiko tarpui viena iš sutarties pusių pirks, o kita parduos finansinį ar fizinį aktyvą (sutarties objektą) už sandorio dieną nustatytą kainą. Atėjus sutarties vykdymo laikotarpiui, priklausomai nuo to kokia yra reali sutarties objekto kaina viena iš sandorio pusių gali gauti pelną, o kita patirti nuostolį.

Apsikeitimo sandoriai (angl. swaps) – tai susitarimas tarp dviejų šalių po tam tikro laiko tarpo apsikeisti pinigų srautais, kurie pavyzdžiui gali priklausyti nuo palūkanų normos ar valiutos kurso skirtumų skirtingose šalyse.

Ateities sandoriai (angl. futures) – ateities sandoris savo turiniu yra toks pat kaip išankstinis sandoris (angl. forward), tačiau nuo pastarojo skiriasi tuo, kad yra turi standartizuotas charakteristikas, juo yra prekiaujama biržoje ir jis turi antrinę rinką, t.y. ateities sandorį galima pirkti ar parduoti biržoje anksčiau nei baigiasi jo galiojimo terminas.

Pasirinkimo sandoriai (angl. options) – opcionas yra ateities sandorio sudėtingesnė forma, kai viena iš sandoryje dalyvaujančių pusių sukakus terminui gali pasirinkt ar nori vykdyti sutarties sąlygas. Pasirinkimo sandoriai gali būti tiek pirkti (angl. call option), tiek parduoti (angl. put option) fizinius ar finansinius aktyvus tam tikru laiko momentu už tam tikrą kainą.

Išvestinės finansinės priemonės sudaro galimybę daug uždirbti net ir iš mažų po jomis slypinčių turto kainų pokyčių. Tačiau susiklosčius nepalankiai situacijai, ypač jei investuojant į išvestines finansines priemones buvo naudojamos skolintos lėšos, nuostoliai taip pat gali būti itin dideli. Todėl paprastai investuoti į išvestines finansines priemones patartina tik gerai finansų rinkas išmanantiems asmenims.

Sandoris dėl skirtumo (angl. contract for difference, CFD) – tai susitarimas tarp dviejų pusių po apibrėžto termino sumokėti kainos skirtumą tarp dabartinės ir būsimos aktyvo kainos. Tokiu būdu investuotojai turi galimybę spekuliuoti norimos finansinės priemonės kainos pokyčių patys jos net neišgydami. Taigi, investuotojas apsiima riziką, kad finansinės priemonės kaina pasuks nepalankia linkme ir dėl to bus patirtas nuostolis.

ATPIRKIMO (ATVIRKŠTINIO ATPIRKIMO) SANDORIAI, PARDAVIMAS SKOLON

Atpirkimo (REPO) sandoris – tai kredito suteikimo sandoris, pagal kurį asmuo, kuris skolinasi lėšas, parduoda turimus vertybinius popierius tam, kuris skolina lėšas. Sutartą pagal atpirkimo sutartį datą VP atperkami. Skirtumas tarp VP pardavimo ir atpirkimo kainų yra palūkanos, mokamos už suteiktą kreditą. Tokio sandorio padedamas vertybinių popierių pardavėjas pasiskolina lėšų laikinam likvidumo poreikiui užtikrinti, o jų pirkėjas saugiai investuoja laisvas lėšas. Išskirtinis atpirkimo sandorių bruožas tas, kad jie padidina vertybinių popierių likvidumą ir taip teigiamai veikia antrinės rinkos aktyvumą.

Vertybinius popierius parduodančiam asmeniui tai yra atpirkimo sandoris, o vertybinius popierius perkančiam asmeniui – atvirkštinis atpirkimo sandoris.

Atpirkimo ir atvirkštiniai atpirkimo sandoriai yra didžiausios rizikos. Greta įprastų rizikų investuojant į akcijas, atsiranda palūkanų normos pasikeitimo rizika. Taip pat atsiranda rizika prarasti ir pasiskolintas lėšas. Tuo tarpu perkant vertybinius popierius (atvirkštinis atpirkimo sandoris) nuostolio ribų nėra. Taigi galima ne tik prarasti visas įdėtas lėšas, bet dar ir daugiau. Aptariamai sandoriai yra santykinai brangesni (dėl aukštesnių palūkanų ir/ar sutarties mokesčių), todėl trumpu laikotarpiu atsiranda įsigijimo/pardavimo kaštų nepadengimo rizika. Reikia atsižvelgti į atpirkimo sandorio emitento bankroto riziką.

Pardavimas skolon (angl. short selling) – tai veiksmas kai investuotojas pasiskolina finansines priemones iš trečiojo asmens ir pasižada jas gražinti po susitarto termino. Investuotojai taip daro kai tikisi, kad pasiskolintos finansinės priemonės kaina sutartą dieną bus mažesnė. Tad bus galima gražinti pasiskolintas finansines priemones pigiau ir uždirbti iš kainos skirtumo. Šiuo atveju investuotojas turi atsižvelgti ir į tikimybę, kad pasiskolinta finansinė priemonė pabrangs per sutartą laikotarpį. Tokiu atveju rinkoje teks bangiau atpirkti ir gražinti pasiskolintas finansines priemones.

SU FINANSINĖMIS PRIEMONĖMIS SUSIJUSIOS RIZIKŲ RŪŠYS

Kapitalo rizika

Tai rizika, kad investuotojai praras visas arba dalį investuotų lėšų. Ši rizika nėra tiesiogiai susijusi su emitentu, ji labiau siejama su investavimo aplinkybėmis.

Infliacijos rizika

Tai rizika, kai dėl kylančių įvairių vartojimo prekių ir paslaugų kainų sumažėja pinigų perkamoji galia, tai yra už tam tikrą pinigų sumą galima nupirkti mažiau.

Pasirinkimo rizika

Tai rizika, kylanti iš to, kad neįmanoma visada tiksliai pasirinkti tokios investavimo formos, kuri garantuotų tam tikrą didelę investicinę grąžą.

Kredito rizika

Tai rizika, kylanti dėl galimo emitento finansinės padėties pablogėjimo. Ši rizika tiesiogiai siejama su emitentu.

Rinkos rizika

Tai rizika, susijusi su tam tikrais rinkos veiksniais, pvz. akcijų kainos sumažėjimas, nacionalinės valiutos kurso nestabilumas, tam tikros prekės kainos sumažėjimas bei kita.

Investavimo laiko pasirinkimo rizika

Ši rizika susijusi su palankiausio laiko atėjimui į rinką ir pasitraukimui iš jos pasirinkimu.

Perinvestavimo rizika

Kadangi investuojantieji į obligacijas siekia pastovių pajamų vienerių ar kelerių metų laikotarpiu, jie rizikuoja, kad tuo metu negalės perinvestuoti iš investicijos gaunamų lėšų bent jau į tokio pat pelningumo investicijas.

Likvidumo rizika

Tai rizika, kad investuotų lėšų nebus galima atsiimti norimu laiku, pvz. tuo metu gali nebūti akcijų, kurias norima parduoti, pirkėjo. Tuo požiūriu svarbu investuoti likvidžioje rinkoje.

Valiutos rizika

Tai rizika, kad investavus į užsienio šalies, kurios valiutos kursas yra nestabilus arba kintantis, vertybinius popierius, investicinė grąža ženkliai sumažės dėl valiutos kurso kitimo.

Teisinis reguliavimas

Prieš investuojant svarbu pasidomėti teisiniu reguliavimu toje rinkoje, kurioje ketinama investuoti, ypač kai investuojama į mažai žinomos šalies rinką, kai galima patirti nuostolių dėl netikėtų teisės aktų nuostatų.

Informaciją apie Lietuvos emitentų leidžiamas konkrečias finansines priemones galima rasti priežiūros institucijos - Lietuvos banko interneto puslapyje www.lb.lt.

Informaciją apie užsienio šalyse registruotas finansines priemones galima rasti vadovaujantis priežiūros institucijos - Lietuvos banko interneto puslapyje www.lb.lt pateikiamomis nuorodomis į užsienio šalių rinkos priežiūros institucijas.